

УДК 94(477.74–21):791.5:377.36]”1922/1925”

DOI: [https://doi.org/10.18524/2304-1447.2019.1\(21\).165931](https://doi.org/10.18524/2304-1447.2019.1(21).165931)

Шульга Ганна Ігорівна,

бібліотекар II категорії Наукової бібліотеки

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

вул. Преображенська, 24, м. Одеса, 65082, Україна

тел.: (048) 722 12 10

e-mail: library@onu.edu.ua

ФОРМУВАННЯ КІНЕМАТОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ В ОДЕСІ: СТОРІНКАМИ ЖУРНАЛУ «СИЛУЭТЫ» (1922–1925)

У статті подані результати дослідження розвитку кінематографічної справи та освіти в Одесі через публікації на сторінках журналу «Силуэты», який видавався у 1922–1925 рр. Висвітлюється становлення та розвиток першого спеціалізованого навчального закладу в УРСР – Державних курсів кінематографії, який було трансформовано в Одеський кіно-технікум.

Ключові слова: Одеський кіно-технікум, Всеукраїнське фотокіноуправління, кіномистецтво, журнал «Силуэты», А. Лундін, П. Чардинін, Й. Тимченко.

Кіномистецтво стало невід’ємною частиною нашого життя, але порівняно з іншими видами мистецтва воно доволі молоде. У 2019 р. ми будемо відзначати 100 річницю заснування Одеської кінофабрики. Одеса у 1920–1930-х рр. була перлиною кінематографу в УРСР. Тут вперше було винайдено прототип кіноапарату, організовано кінофабрику, відкрито кінокурси та кінотехнікум, багато видатних кінодіячів розпочинали свою діяльність на Одеській кінофабриці.

Становлення кіномистецтва починається з кінця XIX ст. В Одесі у 1893 р. винахідник Новоросійського університету Йосип Тимченко разом з фізиком Миколою Любимовим винайшли прототип кіноапарату. У 1895 р. брати Люм’єр запатентували схожий пристрій, який носив назву «сінематограф» і показали на ньому перший в історії фільм (для широкого загалу) «Прибуття потягу». З цієї дати починається відлік кінематографу. Як новий і досі незвичний вид мистецтва, він захоплював багатьох і Одеса не стала винятком. Спочатку це було мандрівне видовище, потім з’явилися «електротеатри», які з часом трансформувались у стаціонарні кінотеатри. Стаціонарний кінематограф у Одесі досить довго співіснував з так званим «балаганим», але не дивлячись на те, було зроблено значний крок вперед. Відкривались нові комфортні кінозали з системою для запобігання пожеж, покращувалась якість стрічок, будувалась своя відмінна від всіх система кінематографу. На тлі всіх історичних тогочасних трансформацій кіно в Одесі залишилось і почало перетворюватись у галузь великої індустрії.

Місто стало плідною нивою для притоку нових ідей, нових кадрів. З 1919 р. відбувалось створення нової моделі вітчизняного кіновиробництва (яке розвивалося під гаслом «нове радянське мистецтво»), становлення українського кінематографа як самобутньої національної уніфікованої системи, агресивної відносно всього, що не відповідало загальноприйнятим відповідними фахівцями положенням радянської ідеології.

1920–1930-ті рр в історії української кінематографії залишаються напрочуд малодослідженими. Розвитку українського кіно сприяла творча праця плеяди вітчизняних першопрохідців – Й. Тимченка, Д. Байди-Суховія, О. Олексієнка, А. Варягіна, В. Василенка, А. Гамалія, Ф. Маслова, О. Остроухова-Арбо, Д. Сахненка, Т. Поддубного [37, с. 30]. З числа відомостей, котрі трапляються в спеціалізованій науковій [11, 33], довідковій [7] та мемуарній літературі [13, 14, 15], також у працях українських [8, 12, 33, 36, 37] та зарубіжних [10] дослідників. В останні роки надрукована низька праць присвячених як кінематографічній справі, кіноосвіті [37, 43], також мистецькій періодиці [40, 48]. У своєму дисертаційному дослідженні «Українське кіномистецтво 20-х років ХХ ст.: організаційно творчі трансформації» історик кіно, доктор мистецтвознавства Володимир Миславський ґрунтовно дослідив процес становлення кінематографічної справи в Україні, функціонування кіногалузі, особливості її розвитку. Робота цінна тим, що автор вводить в історичний обіг низку малодосліджених історичних джерел, архівних матеріалів. Загалом автором написано 35 монографій та більш ніж 150 статей присвячених кінематографу. Поряд з В. Миславським досліджує історію кінематографу старший науковий співробітник відділу кінознавства, Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського Роман Росляк. У 2004 р. він захистив дисертацію «Становлення кіноосвіти в Україні (друга половина 10-х – початок 30-х рр. ХХ ст.)», в якій досить ґрунтовно дослідив інститут кіноосвітніх закладів, приділяючи увагу діяльності Одеського кінотехнікуму. Цінна праця вченого вийшла у 2017 р. «Протоколи Правління Всеукраїнського фотокіноуправління (ВУФКУ) (1922–1930 рр.) : зб. архів. документів». Книга висвітлює діяльність кіновідомства і дає змогу заповнити чимало невідомих сторінок з історії вітчизняної кіногалузі. Протоколи засідань Правління ВУФКУ було опубліковано вперше.

Важливим предметом вивчення кінематографічного процесу стали відомості з Державного архіву Одеської області (ДАОО), архіву Одеської кіностудії, журнальна тогочасна періодика (більш докладно розглянуто місцевий періодичний журнал «Силуэти») та література, яка знаходиться в фондах Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (НБ ОНУ імені І. І. Мечникова).

Журнальна періодика як різновид історичного джерела містить багато соціальних функцій, серед яких – інформаційна, агітаційно-пропагандистська, виховна, просвітницька, навчально-педагогічна тощо. З утвердженням біль-

шовицької влади кількість газет та журналів в Україні значно зменшилась: видання, які не перебували на платформі радянської влади, закривалися. До проголошення курсу на українізацію, україномовні видання не випереджали російськомовні, а за накладом значно поступалися. Широка палітра функціонування як соціальної, так і масової української радянської періодики безпосередньо впливала на процеси індустріалізації, перебудови сільського господарства, культурної революції. Широко практикувалась участь у діяльності газет та журналів робітничих і селянських кореспондентів (робкорів і сількорів), тобто, тих, хто активно співробітничав у мас-медіа на громадських засадах. Позаштатні кореспонденти виступали на сторінках газет зі своїми повідомленнями і пропозиціями, сміливо критикували номенклатурних працівників, висвітлювали найактуальніші проблеми суспільного життя [45, с. 29–33].

Кіноперіодика 1920–1930-х рр. розвивалась у історичному, теоретичному та філософському напрямках. Першими авторами в цьому жанрі, були актори театру, які перейшли до кіно, художники, історики мистецтва. Кіномистецтво об'єднало в собі майже всі існуючі види мистецтва. Тому в перших спробах осмислити кіно як мистецтво переважає мистецькознавчий аспект, технічний же – на другому плані [41, с. 30].

Перші спеціалізовані кінематографічні видання виникли саме у другому десятиріччі ХХ ст. Процес розвитку одеської дореволюційної кіноперіодики та кінодумки можна поділити на декілька етапів. Перший етап – це анонс ілюзій у мистецьких періодичних виданнях, другий – це поява відділу кіно в періодиці, третій – зародження кінематографічного органу в Одесі (друге десятиліття ХХ ст.). Першими виданнями про кіно і для кіно були «Программа и обозрение зрелищ и театров» (1908–1910), «Кинематограф» (1910), «Одесский иллюзион-кинематограф» (1911), «Театр и кино» (1915–1919) [49, с. 6].

У фондах НБ ОНУ імені І. І. Мечникова зберігається низка журналів присвячених кінематографу: «Театр и кино» (1915–1917), «Шляхи мистецтва» (1921–1923), «Зритель» (за 1922 та 1927 рр.), «Силуэты» (1922–1925), «Фото-кино» (1923), «Шквал» (1924–1929), «Театральная неделя» (1925–1926), «Театр-музыка-кино» (1925–1927), «Театр, клуб, кино» (1927–1928), «Советский экран» (1927–1995) та ін.

Нашу увагу привернув журнал «Силуэты», через свою інформативність та малодослідженість. У статті ми розглянули 19 випусків журналу з 1922 по 1925 рр. Видавався він Одеським губернським політико-просвітницьким відділом і Одеським окружним фото кіноуправлінням. Обсяг кожного номеру коливався в межах 20–24 сторінок. Обкладинку прикрашали ілюстрацією, присвячену якійсь події, також це могли бути або кадри з фільмів, або фотографії з театральних вистав, театральних труп, митців минулого та сучасності. За структурою і тематикою відділ кіно складався з таких розділів: проблемна стаття номеру; кіно хроніка, кіновиробництво, виробниче кіно, «на екрані», кіно в Одесі. Саме в рубриці «кіно в Одесі» докладно розповідалось про робо-

ту кіностудії. Розділ також містив програми кіносеансів з коротким переказом сюжету, складом акторів. Журнал «Силуэты» висвітлювал маленький, але дуже місткий пласт культурного життя міста, визнаючи кіно новим видом мистецтва, яке, в першу чергу, мало просвітницький характер.

Він підніс кінодумку на інший рівень сприйняття і став саме тим виданням, де знайшли відображення кінематографічні події як Одеси, так і України. Перший номер побачив світ 1 січня 1922 р.: щотижневий журнал присвячений літературі, мистецтву, театру, із відділом «Кіно». Багато ілюстрований журнал допомагає доторкнутися до процесу кінозйомок, поринути в тогочасну мистецьку епоху. З часом в ньому почали висвітлювати питання політично просвітницької діяльності, музики, робочих клубів, живопису, життю працівників мистецтва, художньої освіти, бібліографії.

На сторінках «Силуэтов», поряд зі статтями про мистецтво, розповідалося про подробиці акторського побуту, останні новини кінематографії, хроніку, рецензії, подавалися звіти про роботу ВУФКУ, Одеської кінофабрики тощо. Тут знаходилося місце для публікацій хронік театрального життя, анонсу кінокартин. Була рубрика присвячена прокату кінокартин, як тих, що вироблялись на кіностудії, так і тих, які брались на прокат із закордону; також їх можна було брати для користування кінотеатрам (в Одесі знаходилось два склади, на яких зберігались такі стрічки: вул. Гаванна, 13 та Садова, 13). Окремий відділ журналу вмещував адреси усіх кінотеатрів та фільми, які будуть показані. Працювали кореспондентами та редакторами чимало відомих письменників, художників, літераторів: «В. Сосюра, Е. Багрицький, В. Катаєв, Е. Зозуля, Е. Кроткий, К. Левін, Ю. Олеша, В. Інбер, В. Нарбут, П. Пильський, В. Дорошевич, О. Амфітеатров, Л. Митницький, Ф. Сегаль, Б. Антоновський, Фазіні, Н. Топуз. Майже не досліджені в історії української журналістики імена менш відомих одеських редакторів, видавців, критиків, публіцистів, які своїми зусиллями створили місцеву мистецьку періодику: А. Ардова, А. Мурова, Е. Геніса, Б. Фліта, М. Пересветова, Л. Камишнікова, О. Дерібаса, Кудеяра, Б. Бобовича, Старого Театрала, Б. Геніса; артистів: Б. Глаголіна, В. Максимова, професора Б. Варнеке та багатьох художників і фотографів» [49, с. 14]. У першому випуску журналу ми можемо зустріти прізвища, які були запрошені для співпраці як нові співробітники: «...проф. М. Алексеева, проф. К. Бархина, Е. Багрицкого, І. Бабеля, Л. Борева, А. Борисова, М. Брянского, проф. Б. Варнеке, М. Капчинського, А. де-Рибаса, проф. М. Слабченка, Уейтінга, І. Хмельницького та ін...» [26, с. 16].

Можливості для створення в Одесі державного високотехнологічного кінопідприємства з'явилися відразу після зміни напрямів економічної політики в країні (відхід від політики «воєнного комунізму» і перехід до НЕПу) та створення Всеукраїнського фото кіноуправління (ВУФКУ). Виникло питання про необхідність кваліфікованих кадрів. Так як охочих працювати і зніматись в стрічках було багато, то при обласному управлінні в готелі «Велика Москов-

ська» (вул. Дерибасівська, 29) були організовані кінокурси: «невдовзі відкривається при фото-кіно управлінні школа кінематографічного мистецтва, статут і програма якої вже направлені в губпрофорб на затвердження. У школі теоретичні заняття по різноманітній програмі будуть доповнюватися також практичними заняттями на зйомках в одеських павільйонах, за участю учнів в картинах і т. д.» (*тут і далі переклад мій. – Ш. Г.*) [26, с. 16]. «Загальне завідування курсами покладено на Б. Я. Лоренцо. У числі викладачів – Асташев, проф. [Б.] Варнеке, [Б. Я.] Лоренцо, [М.] Салтиков, [Є.] Славинський, Схотський і ін.

У 1923 р. знову відбувся набір на курси: «Виробничим відділом ВУФКУ відкриваються днями в Одесі державні курси кінематографії, що знаходяться у віданні Губпрофобра.

Предмети викладання: міміка, мімодрама, мистецтво, техніка кінематографії, пластика і танці, гімнастика, політграмота. Крім того по групах будуть вестися практичні роботи в кіно-павільйонах, лабораторіях, фабриках. Учні будуть брати участь в кіно-зйомках.

Курси розміщуються в фото-кіно управлінні (Лассаля, 29)» [20, с. 17].

Завідувачем і секретарем учбової частини призначили М. В. Бертенсона, лекції читали П. Чардинін, В. Р. Гардін, А. Лундін. У 1924 р. було випущено перших «червоних артистів»: «Це перший випуск червоних кіно-артистів на Україні... Курси рекрутувалися виключно відрядженими з профспілок, за півтора року свого існування виконали безумовно велику і цінну роботу. Днями закінчилися випускні іспити які показали, що курсанти добре засвоїли цілий ряд художніх, технічних і наукових дисциплін, необхідних радянському кіно-акторові, широко розвинули свій політичний, громадський і художній світогляд і вільно орієнтуються в створенні дієвих образів перед кіно-апаратом ... Усього випущено 22 кіно-артиста. Алексєєв, Армер, Гершуненко, Горський, Горвиць, Глик, Гуревич, Давидова, Ігнат'єв, Котелевцева, Ковальова, Клименко, Карабазов, Матвеєнко, Підлісна, Поліщук, Поляновський, Поляк, Подчернікова, Пожарицкая, Рабинович, Соколова» [43, с. 15].

За задумом організаторів, ці курси мали «підготувати новий кадр діячів кінематографії, знайомих з новітньою кінотехнікою, з принципами екранного мистецтва, із завданнями радянської кінопромисловості і виробництва серед шляхів відродження української кінематографії, завоювання нею європейського ринку і, що ще важливіше, перетворення її на потужне знаряддя соціальної агітації і широкої освіти трудящих» [16, с. 29–30].

У перші тижні березня 1923 р. Одеське окружне фотокіноуправління продовжило підготовку до знімального сезону, зокрема, закінчивши ремонт 2-ї державної кінофабрики і здійснивши також закупівлю партії нових меблів та реквізиту [20, с. 17]. Паралельно з цим, на Пролетарському бульварі (зараз Французький бульвар) здійснювалася підготовка до зведення кіномістечка, за прикладом Берліна. Кіномістечко мало стати місцем зібрання пейзажів для зйомок: гір, мостів, скель, палаців, домівок, села, курорту [20, с. 17] тощо. За-

для реалізації означеного заходу наприкінці березня земельний підвідділ губкомунвідділу надав у розпорядження фото кіноуправління земельну ділянку, прилеглу до колишньої кінофабрики. Відділ благоустрою забезпечив потреби кіномістечка в усіх необхідних матеріалах, а також приступив до устілки шосейної дороги та інших робіт [23, с. 23]. У квітні 1923 р. на території кіномістечка Одеське окружне фотокіноуправління займалося садовими роботами, зокрема висадженням дерев за малюнками художників І. А. Суворова [46, с. 12; 37, с. 276–277] і Цукера [18, с. 21]. Крім того, на потреби одеських кінофабрик голова ВУФКУ – Василь Прокоф'єв – закупив декілька компонентів сучасних апаратів і фотообладнання [28, с. 22]. У травні 1923 р. перші партії закуплених у Берліні матеріалів, технічного обладнання, апаратів системи «Дербі», плівки і хімікалій [29, с. 14] надійшли у розпорядження 2-ї державної кінофабрики (колишньої кінофабрики Харитонова), після чого розпочався процес її заключного обладнання [28, с. 22]. Того ж місяця закінчувалися роботи зі зведення й облаштування кіномістечка. За результатами цієї роботи, при кінофабриці на Пролетарському бульварі, було продовжено висаджування дерев, потрібних для зйомок [30, с. 22], а також розпочато прокладання спеціального шосе по території всього кіномістечка [28, с. 22].

Другого квітня 1923 р. було розпочато заняття на кіно-курсах: «у понеділок 2-го квітня на курсах відкриті заняття ... вступні лекції були прочитані Б. Я. Лоренцо і Н. Салтиковим. Заняття на курсах зараз в повному розпалі. Учні безпосередньо залучені до зйомок картини «Від темряви до світла». Прийом на першу групу, через наповненість всіх місць припинений. Відкритий запис на нову групу» [21, с. 25]. В № 12 1923 р. ми зустрічаємо оголошення про набір до другої групи на кіно-курси [30, с. 22].

Курси в майбутньому планувалося реорганізувати в інститут кінематографії. Запрошувались нові викладачі, так в липні 1923 року були запрошені нові викладачі: « [В. Р.] Гардін, [П.] Чардинін і Ширвіндт» [21, с. 11].

Також є оголошення про відкриття в березні 1923 р. курсів кінематографії, на яких навчання буде проходити 1 рік (3 триместра) [21, с. 11]. Навчальні предмети:

« *Пластика, танці*. Розвиток в учнів пластичної краси і ритмічного почуття. Засвоєння найбільш красивих і виразних салонних танців.

Введення в мистецтво. Найголовніші етапи історії мистецтва і основні закони естетики.

Мімодрама. Техніка художнього переживання акторів.

Міміка. Мова виразних рухів, м'язів обличчя і тіла.

Мистецтво екранного актора. Творчість дієвих образів в умовах їх відтворення на кіно-стрічці.

Грим. Методи зовнішнього перевтілення в умовах чутливості світла і кольору кіно-плівки.

Техніка кінематографії. Процес екранного виробництва і демонстрування фільм.

Гімнастика. Фізичний розвиток учнів.

Політграмота. Розвиток політичного і професійного самосвідомості учнів.

Практичні роботи в павільйоні, лабораторіях і групових семінаріях за фахом.

Учні курсів будуть зайняті в майбутніх кіно-зйомках» [19, с. 4].

Кінокурси мали успіх, і було вирішено відкрити Державний технікум кінематографії ВУФКУ [50, с. 83]: «ВУФКУ виділена комісія під керівництвом директора Одеської кіно-фабрики Г. І. Тасіна за участю режисера В. Р. Гардіна і завідуючого госкінокурсами Б. Я. Лоренцо з секретарем М. В. Бертенсоном для перетворення одеських курсів у Державний виробничий кіноінститут всеукраїнського масштабу з художніми і технічними факультетами. Навчальний план розрахований на 2 роки. З січня почнеться прийом учнів. Нинішній склад учнів курсів буде прийнятий на один зі старших триместрів» [43, с. 12].

Державний технікум кінематографії ВУФКУ відкрився 1 вересня 1924 р. (вул. Чичеріна, 3, зараз – Успенська), у складі двох факультетів – технічного і екранного. На той час в УРСР функціонували також Харківський музично-драматичний інституту, театрофотодііл Київського художнього інституту, Одеський кінотехнікум був першим закладом вищої освіти з підготовки кінопрацівників: кінооператорів, лаборантів, кіно натурщиків, кіно постановників. Першим директором кінотехнікуму був А. Н. Денисов. Технікум готував операторів, лаборантів, монтажників, освітлювачів, акторів, асистентів і помічників асистентів. Всі студенти поселялися в гуртожитку, їм давали безкоштовну їжу і стипендію в розмірі 5 рублів. Навчання тривало три роки, через кожних пів року студенти стажувались на кіновиробництві [5, арк. 1]. Заняття починалися з 30 вересня. На перший курс було набрано 60 чоловік. У № 38 за 1924 р. є повідомлення про випуск цих студентів: «через два місяці Державні курси кінематографії випускають перший загін Радянських кіно-акторів, в даний час отримують своє практичне виховання на зйомках «Україї» і «Лісового звіра». Крім теоретичних іспитів майбутні артисти практикують свої здібності й знання в особливій фільмі, яку кіно-фабрика повністю (режисура, виконання лабораторних) доручить кіно-стажистам. До випускних випробувань допущено 30 студистів і студисток.

Закінчено прийом нових студентів. Цього року до вступних випробувань було допущено 160 осіб, виключно відряджених профспілками. Зараховано 50 учнів, які пройшли перевірку знань з політграмоти, історії та історії літератури і виявили художні здібності. Заняття з новою групою починаються в перших числах вересня. У числі викладачів Курбас, [А.] Лундін, [П.] Чардинін, [Б. Я.] Лоренцо, Тетюшев, [Б.] Варнеке, [В.] Риков, Ширвіндт, [Г.] Дробін, [Р.] Баланотті та ін...» [47, с. 9]. Вступали на перший курс студенти, які закінчували або професійне училище, або мали освіту відповідну професійно-

му училищу. Абітурієнтам повинно бути більше 17 років і без фізичних вад. В середині навчального року не можна було вступити до навчального закладу. ВУФКУ фінансувало кінотехнікум [5, арк. 1]. Майбутні працівники кіномистецтва вивчали: соціально-економічну науку, історію матеріальної культури та мистецтв, аналіз композиції і картин; математику; теорію і перспективу накреслення; кіно-техніку; основи кіно-проекції; електротехніку; фото-техніку; історію радянського кіно; методику кіно-політичного освоєння; практику фотографії; грим; ритмопластику; аналіз композицій кіно-картин; українську літературу. Також вони мали відбувати кіно-практику в технікумі та на виробництві [1, арк. 1]. Кожен викладач писав свій початковий курс, в якому докладно розписував, що і коли він буде читати [2, арк. 8; 3, арк. 10; 4, арк. 14]. Так цікавий документ робочого плану кіно-лабораторії від О. П. Гудими: «26 лекцій, на кожену лекцію 1 година 30 хвилин. На кожен предмет по 13 лекцій. 7 лекцій з кіно-зйомочним апаратом: а) зарядження кінострічки в касету; б) зарядження касети в апарат; в) правила повороту ручки в апараті; г) установка апарата для зйомки; д) наведення на фокус. Обрізка і склейка кіно-картин і по закінченню цих 15 лекцій, кожен студент мусить сам виконати вищезазначену роботу...» [4, арк. 15].

Одеський кінотехнікум став тим навчальним закладом, який готував як творчі, так і технічні кадри для української кінематографії. Особливо плідною була у ньому підготовка операторів. Серед його випускників були такі видатні майстри операторського мистецтва як Ю. Єсельчик, О. Панкрат'єв, О. Олександров, М. Кульчицький, М. Піщиков та інші.

В 1930 р. технікум було переведено до Києва і перетворено в кіноінститут, який зіграв важливу роль у історії українського кіно.

Історія розвитку кінематографічної справи на теренах Одеси досі залишається актуальним питанням. Адже багато матеріалів було втрачено під час Другої світової війни, багато через халатність та деякі архівні джерела і досі недоступні для нас. Тогочасна періодика для вивчення теми є невід'ємним компонентом. Так журнал «Силуэты» є цінним історичним джерелом, який знаходиться в фондах Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Він є невід'ємною складовою вивчення історії становлення кінематографічної системи в Одесі. Саме ті статті, які освітлюють кінематографічний процес, дають нам можливість ознайомлення з цілісною історичною тогочасною картиною.

Список використаних джерел та літератури:

1. Державний архів Одеської області (ДАОО). – Ф. 3870. – Оп. 1. – Спр. 8 (1924). – Арк. 1.
2. ДАОО. – Ф. 3870. – Оп. 1. – Спр. 58 (1924). – Арк. 8.
3. ДАОО. – Ф. 3870. – Оп. 1. – Спр. 66 (1924). – Арк. 10.
4. ДАОО. – Ф. 3870. – Оп. 1. – Спр. 79 (1924). – Арк. 14.
5. ДАОО. – Ф. 3870. – Оп. 1. – Спр. 2 (1924). – Арк. 1.
6. ДАОО. – Ф. 3870. – Оп. 1. – Спр. 79 (1924). – Арк. 15.

7. Анотований каталог фільмів, вироблений на Одеській кіностудії художніх фільмів та інших студіях і творчих об'єднаннях в Одесі у 1917–2004 рр. / авт.-упоряд.: Є. Рудих, В. Костроменко; наук. ред. С. Тримбач. – Одеса: ОЦНТЕІ, 2004. – 610 с.
8. *Безклубенко С.* Українське кіно: начерк історії / С. Безклубенко. – Київ: КНУЖІМ, 2001. – 169 с.
9. Возрождение советского кино: от нашего Харьковского корреспондента // *Силуэты: литература, искусство, театр, кино.* – 1923. – № 8–9. – С. 30.
10. *Госейко Л.* Історія українського кінематографа, 1896–1995 рр. / Л. Госейко; пер. з фр.: С. Довганюк, Л. Госейко. – Київ: КІНОКОЛО, 2005. – 464 с.
11. Історія українського радянського кіно: у 3 т. / гол. ред. Т. Левчук. – Київ: Наук. думка, 1986. – Т. 1: 1917–1930. – 245 с.
12. *Капельгородська Н. М.* Начерки далекої кіно історії / Н. Капельгородська, С. Глущенко. – Київ: АВДІ, 2005. – 216 с.
13. *Капчинський М. Я.* У Чорного моря / М. Капчинський // *Жизнь в кино: ветераны о себе и о своих товарищах.* – М.: Искусство, 1971. – Вып. 1. – С. 44–65.
14. *Капчинський М. Я.* Біля Чорного моря: спогади / М. Капчинський; пер. з рос. К. Коверзнева // КІНОКОЛО: часоп. екран. мистецтв. – 2003. – № 17. – С. 82–94.
15. *Капчинський М. Я.* Біля Чорного моря: спогади / М. Капчинський; пер. з рос. К. Коверзнева // КІНОКОЛО: часоп. екран. мистецтв. – 2003. – № 18. – С. 78–88.
16. Кино-курсы // *Силуэты: литература, искусство, театр, кино.* – 1923. – № 8/9. – С. 29–30.
17. Кинопроизводство в Одессе // *Силуэты: литература, искусство, театр, кино.* – 1923–1924. – № 15. – С. 12.
18. Кино-фронт: в Одесском окружном фото-кино управлении // *Силуэты: литература, искусство, театр, кино.* – 1923. – № 11. – С. 21.
19. Кино-фронт: госкурсы кинематографии // *Силуэты: литература, искусство, театр, кино.* – 1923. – № 6/7. – С. 4.
20. Кино-фронт: госкурсы кинематографии // *Силуэты: литература, искусство, театр, кино.* – 1923. – № 6/7. – С. 17.
21. Кино-фронт: госкурсы кинематографии // *Силуэты: литература, искусство, театр, кино.* – 1923. – № 10. – С. 25.
22. Кино-фронт: госкурсы кинематографии // *Силуэты: литература, искусство, театр, кино.* – 1923. – № 14. – С. 11.
23. Кино-фронт: кино-городок // *Силуэты: литература, искусство, театр, кино.* – 1923. – № 10. – С. 23.
24. Кино-фронт: кино-промышленность в Одессе // *Силуэты: литература, искусство, театр, кино.* – 1923. – № 4. – С. 13.
25. Кино-фронт: кино-сезон в Одессе // *Силуэты: литература, искусство, театр, кино.* – 1923–1924. – № 19. – С. 12.
26. Кино-фронт: перспектива работы // *Силуэты: литература, искусство, театр, кино.* – 1922. – № 1. – С. 16
27. Кино-фронт: производственная работа ВУФКУ в Одессе // *Силуэты: литература, искусство, театр, кино.* – 1923. – № 14. – С. 11.
28. Кино-фронт: производственная работа ВУФКУ. // *Силуэты: литература, искусство, театр, кино.* – 1923. – № 12. – С. 22.
29. Кино-фронт: советское кино возрождается: на одесских кино-фабриках // *Силуэты: литература, искусство, театр, кино.* – 1923. – № 13. – С. 13–14.
30. Кино-фронт: у экрана // *Силуэты: литература, искусство, театр, кино.* – 1923. – № 12. – С. 22.
31. Кино-фронт: украинская кинематография // *Силуэты: литература, искусство, театр, кино.* – 1923. – № 11. – С. 22.
32. Кино-фронт: экономика кино // *Силуэты: литература, искусство, театр, кино.* – Одесса, 1923. – № 5. – С. 11.
33. *Корнієнко І. С.* Українське радянське кіномистецтво: 1917–1929 рр.: нариси / І. С. Корнієнко. – Київ: Вид-во АН УРСР, 1959. – 144 с.
34. Лента длиной в полвека: Одесской студии художественных фильмов – 50 лет / авт. текста Г. Зленко. – Одесса: Маяк, 1969. – 32 с.
35. *Малиновский А.* Кино в Одессе: путеводитель по кинотеатрам старым и новым / А. Малиновский. – Одесса: Астропринт, 2000. – 220 с.
36. *Миславский В.* Механик-изобретатель Иосиф Тимченко: в документах и воспоминаниях / В. Миславский, В. Гереша. – Харьков: вид. буд. «Фактор», 2012. – 287 с.

37. Миславский В. Н. Одесса... Немое кино, 1897–1930 гг. : фильмо-биограф. справ. / В. Миславский. – Харьков : Торсинг плюс, 2015. – 376 с.
38. Миславський В. Н. Українське кіномистецтво 20-х років ХХ ст. : організаційно-творчі трансформації : дис. ... д-ра мистецтвознавства / В. Н. Миславський. – Харків : Харків. держ. акад. культури, 2018. – 469 с.
39. На кино-фабриках «ВУФКУ» : очередные постановки // Силуэты : литература, искусство, театр, кино. – 1923. – № 13. – С. 14.
40. Островский Г. Одесса, море, кино : страницы истории далекой и близкой / Г. Островский. – Одесса : Маяк, 1989. – 183 с.
41. Пархітько О. В. Історія української журналістики: одеська періодика початку ХХ ст. : навч. посіб. / О. В. Пархітько, О. І. Хобта. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2010. – 219 с.
42. Поддубный В. Красные артисты / В. Поддубный // Силуэты : литература, искусство, театр, кино. – 1924. – № 5 (43). – С. 15.
43. Производство Вуфку // Силуэты : литература, искусство, театр, кино. – 1923–1924. – № 20. – С. 12.
44. Росляк Р. В. Становлення кіноосвіти в Україні : друга половина 10-х – початок 30-х рр. ХХ ст. : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства / Р. В. Росляк. – Київ, 2004. – 19 с.
45. Рудий Г. Періодика України 1917–1940 рр. як історичне джерело / Г. Рудий // Бібл. вісн. – 2008. – № 1. – С. 29–33.
46. Суворов А. И. // Силуэты : литература, искусство, театр, кино. – 1924. – № 38. – С. 12.
47. У экрана // Силуэты : литература, искусство, театр, кино. – 1923. – № 4. – С. 14.
48. У экрана // Силуэты : литература, искусство, театр, кино. – 1923–1924. – № 16. – С. 11.
49. Хобта О. І. Мистецька періодика Одеси другого десятиріччя ХХ ст.: історико-функціональний аспект та інтерпретаційні особливості : автореф. дис. ... канд. філол. наук / О. І. Хобта. – Київ, 2005. – 18 с.
50. Шкловский В. Б. За сорок лет кино / В. Б. Шкловский. – М., 1965. – 455 с.

References:

- [1]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund R-3870, inventory 1, dossier 8, pp. 1.
- [2]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund R-3870, inventory 1, dossier 58, pp. 8.
- [3]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund R-3870, inventory 1, dossier 66, pp. 10.
- [4]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund R-3870, inventory 1, dossier 79, pp. 14
- [5]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund R-3870, inventory 1, dossier 2, pp. 1.
- [6]. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti [State Archives of the Odessa Region]. Fund R-3870, inventory 1, dossier 79, pp. 15.
- [7]. Anotovanyi katalog filmiv, vyroblyeni na Odeskii kinostudii khudozhnikh filmiv ta inshykh studiakh i tvorchykh. obiednanniakh v Odesi u 1917–2004 rr. [Annotated catalogue of the films, created at the Odessa Film Studio and other studios and creative associations in Odessa in 1917–2004]. Odessa, 2004, 610 p.
- [8]. Bezklubenko S. *Ukrainske kino: nacherk istorii* [Ukrainian cinematography: drawing of the history]. Kyiv, 2001, 169 p.
- [9]. Vozrozhdenie sovetskogo kino: ot nashogo Kharkovskogo korrespondenta [Rebirth of the cinematography of the Soviet Union: from our Kharkiv correspondent]. *Silueti: literatura. iskusstvo. teatr. kino* [Silhouettes: literature. art. theatre. cinema]. 1923, no 8/9, pp. 30
- [10]. Hosiiko L. *Istoriia ukrainskoho kinematohrafa: 1896–1995 rr.* [History of Ukrainian cinematograph: 1869–1995 years]. Kyiv, 2005, 464 p.
- [11]. *Istoriia ukrainskoho radianskoho kino* [History of Ukrainian Soviet cinematograph]. Kyiv, 1986, t. 1: 1917–1930, 245 p.
- [12]. Kapelhorodska N., Hlushchenko Ye. *Nacherky dalekoi kino istorii* [Drawings of the distant history of the cinematograph]. Kyiv, 2005, 216 p.
- [13]. Kapchinskiy M. Ya. U Chernogo morya [Near the Black sea]. *Zhizn v kino: veterany o sebe i o svoikh tovarishchakh* [Life in the film: veterans about themselves and their mates]. Moskva, 1971, vol. 1, pp. 44–65.

- [14]. Kapchynskiy M. Ya. Bilia Chornoho moria: spohady [Near the Black Sea]. *KINO-KOLO: chasopys ekrannykh mystetstv [Film circle: the journal of the screen arts]*. 2003, no 17, pp. 82–94.
- [15]. Kapchynskiy M. Ya. Bilia Chornoho moria: spohady [Near the Black Sea: memories]. *KINO-KOLO: chasopys ekrannykh mystetstv [Film circle: the journal of the screen arts]*. 2003, no 18, pp. 78–88.
- [16]. Kino-kursy [Film training courses]. *Siluety: literatura. iskusstvo. teatr. kino [Silhouettes: literature. art. theatre. cinema]*. 1923, no 8/9, pp. 29–30.
- [17]. Kino-proizvodstvo v Odesse [Film production in Odessa]. *Siluety: literatura. iskusstvo. teatr. kino [Silhouettes: literature. art. theatre. cinema]*. 1923–1924, no 15, pp. 12.
- [18]. Kino-front: v Odesskoe okruzhnoe foto-kino upravlenie [Film front: to the Odessa district photo and cinema administration]. *Siluety: literatura. iskusstvo. teatr. kino [Silhouettes: literature. art. theatre. cinema]*. 1923, no 11, pp. 21.
- [19]. Kino-front: goskursy kinematorafii [Film front:]. *Siluety: literatura. iskusstvo. teatr. kino [Silhouettes: literature. art. theatre. cinema]*. 1923, no 6/7, pp. 4.
- [20]. Kino-front: goskursy kinematografii [Film front:]. *Siluety: literatura. iskusstvo. teatr. kino [Silhouettes: literature. art. theatre. cinema]*. 1923, no 6/7, pp. 17.
- [21]. Kino-front: goskursy kinematografii [Film front:]. *Siluety: literatura. iskusstvo. teatr. kino [Silhouettes: literature. art. theatre. cinema]*. 1923, no 10, pp. 25.
- [22]. Kino-front: proizvodstvennaya rabota VUFKU v Odesse [Film front: production job of the All-Ukrainian Photo Cinema Administration (VUFKU) in Odessa]. *Siluety: literatura. iskusstvo. teatr. kino [Silhouettes: literature. art. theatre. cinema]*. 1923, no 14, pp. 11.
- [23]. Kino-front: kino-gorodok [Film front: film town]. *Siluety: literatura. iskusstvo. teatr. kino [Silhouettes: literature. art. theatre. cinema]*. 1923, no 10, pp. 23.
- [24]. Kino: kino-promyshlennost v Odesse [Film front: film production in Odessa]. *Siluety: literatura. iskusstvo. teatr. kino [Silhouettes: literature. art. theatre. cinema]*. 1923, no 4, pp. 13.
- [25]. Kino-front: kino-sezon v Odesse [Film front: film season in Odessa]. *Siluety: literatura. iskusstvo. teatr. kino [Silhouettes: literature. art. theatre. cinema]*. 1923–1924, no 19, pp. 12.
- [26]. Kino-front: perspektiva raboty [Film front: perspective of the work]. *Siluety: literatura. iskusstvo. teatr. kino [Silhouettes: literature. art. theatre. cinema]*. 1922, no 1, pp. 16.
- [27]. Kino-front: goskursy kinematografii [Film front: state training courses of the cinematograph]. *Siluety: literatura. iskusstvo. teatr. kino [Silhouettes: literature. art. theatre. cinema]*. 1923, no 14, pp. 11.
- [28]. Kino-front: proizvodstvennayarabota VUFKU [Film front: production job of the All-Ukrainian Photo Cinema Administration (VUFKU)]. *Siluety: literatura. iskusstvo. teatr. kino [Silhouettes: literature. art. theatre. cinema]*. 1923, no 12, pp. 22.
- [29]. Kino-front: sovetskoe kino vozrozhdaetsya: na odesskikh kino-fabrikakh [Film front: Soviet cinematograph]. *Siluety: literatura. iskusstvo. teatr. kino [Silhouettes: literature. art. theatre. cinema]*. 1923, no 13, pp. 13–14.
- [30]. Kino-front: u ekrana [Film front: near the screen]. *Siluety: literatura. iskusstvo. teatr. kino [Silhouettes: literature. art. theatre. cinema]*. 1923, no 12, pp. 22.
- [31]. Kino-front: ukrainskaya kinematografiya [Film front:]. *Siluety: literatura. iskusstvo. teatr. kino [Silhouettes: literature. art. theatre. cinema]*. 1923, no 11, pp. 22.
- [32]. Kino-front: ekonomika kino [Film front:]. *Siluety: literatura. iskusstvo. teatr. kino [Silhouettes: literature. art. theatre. cinema]*. 1923, no 5, pp. 11.
- [33]. Korniienko I. S. *Ukrainske radianske kinomystetstvo: 1917–1929 rr. [Ukrainian Soviet cinematic art: 1917–1929 years]*. Kyiv, 1959, 144 p.
- [34]. *Lenta dlinnoy v polveka: Odesskoy studii khudozhestvennykh filmov – 50 let [Half-century long motion picture: 50th anniversary of Odessa Film Studio]*. Odessa, 1969, 32 p.
- [35]. Malinovskiy A. *Kino v Odesse: putevoditel po kinoteatram starym i novym [Cinematograph in Odessa: guidebook of the old and new film theatres]*. Odessa, 2000, 220 p.
- [36]. Mislavskiy V., Geresha V. *Mekhanik-izobretatel Iosif Timchenko: v dokumentakh i vospominaniyakh [Mechanic-inventor Iosif Timchenko: according to documents and memories]*. Kharkov, 2012, 287 p.
- [37]. Mislavskiy V. N. *Odessa... Nemoe kino: 1897–1930 [Odessa... silent screen: 1897–1930]*. Kharkov, 2015, 376 p.
- [38]. Myslavskiy V. N. *Ukrainske kinomystetstvo 20-kh rokiv XX st.: orhanizatsiinotvorchi transformatsii [Ukrainian cinematic art in 1920s: organizational and creative transformations]*. Kharkiv, 2018, 469 p.
- [39]. Na kino-fabrikakh «VUFKU»: ocherednye postanovki [At the film studio of the All-Ukrainian Photo Cinema Administration (VUFKU): regular production]. *Siluety: literatura. iskusstvo. teatr. kino [Silhouettes: literature. art. theatre. cinema]*. 1923, no 13, pp. 14.

- [40]. Ostrovskiy G. *Odessa, more, kino: stranitsy istorii dalekoy i blizkoy* [Odessa, sea, cinematograph: pages of the distant and recent history]. Odessa, 1989, 183 p.
- [41]. Parkhitko O. V., Khobta O. I. *Istoriia ukrainskoi zhurnalistyky: odeska periodyka pochatku XX stolittia* [History of Ukrainian journalism: Odessa periodicals in the beginning of the 20th century]. Odessa, 2010, 219 p.
- [42]. Poddubnyy V. Krasnye artistry [Red artists]. *Siluety: literatura. iskusstvo. teatr. kino* [Silhouettes: literature. art. theatre. cinema]. 1924, no 5(43), pp. 15.
- [43]. Proizvodstvo Vufku [Production of the All-Ukrainian Photo Cinema Administration (VUFKU)]. *Siluety: literatura. iskusstvo. teatr. kino* [Silhouettes: literature. art. theatre. cinema]. 1923–1924, no 20, pp. 12.
- [44]. Rosliak R. V. *Stanovlennia kinoosvity v Ukraini: druha polovyna 10-kh – pochatok 30-kh rr. XX st.* [Establishment of the cinema education in Ukraine: the second half of the 1910s – the beginning of the 1930s]. Kyiv, 2004, 19 p.
- [45]. Rudyi H. *Periodyka Ukrainy 1917–1940 rr. yak istorychne dzherelo* [Ukrainian periodicals in 1917–1940 as a historical source]. *Biblioteknyi visnyk* [Library herald]. 2008, no 1, pp. 29–33
- [46]. Suvorov A. Y. *Siluety: literatura. iskusstvo. teatr. kino* [Silhouettes: literature. art. theatre. cinema]. 1924, no 38, pp. 12.
- [47]. U ekrana [Near the screen]. *Siluety: literatura, iskusstvo, teatr, kino* [Silhouettes: literature. art. theatre. cinema]. 1923, no 4, pp. 14.
- [48]. U ekrana [Near the screen]. *Siluety: literatura, iskusstvo, teatr, kino* [Silhouettes: literature. art. theatre. cinema]. 1923–1924, no 16, pp. 11.
- [49]. Khobta O. I. *Mystetska periodyka Odesy druhoho desiatyrichchia XX st.: istoryko-funktsionalnyi aspekt ta interpretatsiini osoblyvosti* [Artistic periodical of Odessa of the second decade of the 20th century: historical-functional aspect and interpretative specifics]. Kyiv, 2005, 18 p.
- [50]. Shklovskiy V. B. *Za sorok let kino* [Within 40 years of the cinematography]. Moskva, 1965, 455 p.

Надійшла 16.04.2019 р.

Шульга А. И.,

библиотекарь II категории Научной библиотеки
Одесского национального университета имени И. И. Мечникова
ул. Преображенская, 24, г. Одесса, 65082, Украина
тел.: (048) 722 12 10
e-mail: library@onu.edu.ua

ФОРМИРОВАНИЕ КИНЕМАТОГРАФИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ОДЕССЕ: НА СТРАНИЦАХ ЖУРНАЛА «СИЛУЭТЫ» (1922–1925)

В статье приведены результаты исследования развития кинематографического дела и образования в Одессе на страницах журнала «Силуэты», издававшегося в 1922–1925 гг. Освещается становление и развитие первого специализированного учебного заведения в УССР – Государственных курсов кинематографии, которые были трансформированы в Одесский кино-техникум.

Ключевые слова: Одесский кино-техникум, Всеукраинское фотокиноуправление, киноискусство, журнал «Силуэты», А. Лундин, П. Чардынин, И. Тимченко.

Shulha H. I.,

Librarian of the 2-nd Category of the Scientific Library of the
Odessa I. I. Mechnikov National University
24 Preobrazhenskaya St., Odessa, 65082, Ukraine
tel.: (048) 722 12 10
e-mail: library@onu.edu.ua

**FORMULATION OF CINEMATOGRAPHIC EDUCATION IN
ODESSA: PAGES OF «SILUETS» JOURNAL (1922–1925)**

Summary

The scope of the publication is the development of the cinema-technical school in Odessa in 1922–1925. The subject of the study is cinematographic education. Odessa Cinema Technology Center became the first educational institution on the territory of the Ukrainian SSR, which trained specialized film industry workers. In 1922–1925, the appearance of such institution was obvious, in connection with the establishment and development of cinematography and the limited number of qualified workers. Its teachers were also pioneers in filmmaking, shared their knowledge and practice. The value of the institution was that, besides the theoretical base, the students also gained a great deal of practical experience. Precisely from the publications in the journal «Silhouettes», we learn about the activities of the cinema-technical school and its fate. An entire section covered the cinematic activity in Odessa and the Ukrainian SSR (headings «Cinema Front», «At the Odessa Film Studio», «Cinema-technical school »...). For example, we find publications contained the information about in which films will be used the students, where they will go to the internship, how much they receive scholarships, which subjects they will learn, who can be matriculated to the college, how many students have graduated, etc. Our research can be used for the further explore of the development of cinema education in Odessa and Ukraine. The value of the journal “Silhouettes” is that with the aid of it we can recreate one of the aspects of development of the Odessa cinema-technical school. We have analysed the archives of the State Archives of the Odessa Region, specialized literature and memories of the eyewitnesses, in order to completely reconstruct the activities of the cinema college. This enabled us to provide a holistic view of the development of cinema education in Odessa.

Keywords: Odessa cinema-technical school, All-Ukrainian photo-management, cinema art (Vse-Ukrains'ke Foto Kino Upravlinnia), magazine «Silhouettes», A. Lundin, P. Chardinin, J. Timchenko.